Oporinia dilutata SCHIFF. eller *autumnata* BKH.?

AV

EINAR WAHLGREN.

Vilken art är den från härjningar i våra fjällbjörkskogar kända *töckniga fjällmätaren,* THUNBERG's *Geometra nebulata?*

Frågan förefaller måhända en smula omotiverad, alldenstund nordiska entomologer åtminstone sedan ZETTERSTEDT's tid enstämmigt förklarat arten vara identisk med *dilutata* och LAMPA genom jämförelse med THUNBERG's typexemplar konstaterat, att så var förhållandet. Och under 1800-tälet var detta så till vida riktigt, som man den tiden av de nu till släktet *Oporinia* hörande arterna endast erkände *dilutata* såsom självständig art. Ännu i STAUDINGER's katalog av 1871 anses *autumnata* såsom varietet av *dilutata.*

Betänkligare är emellertid, att arten alltjämt, ännu under de sista åren, i samtliga de nordiska ländernas litteratur figurerar såsom *dilutata.* Och dock är det redan ett kvartsekel, sedan PROUT påvisade, att *O. dilutata* och *autumnata* äro såväl till ägg som larv och imago väl skilda arter. Jag hänvisar t. ex. till PROUT's uppsats »*Oporobia autumnata* from Rannoch, with reference to several other related forms» i The Entomologist, XXIII, 1900. I STAUDINGER—REBEL's katalog 1891 anföras också arterna såsom skilda, men de nordiska formerna anses tillhöra *dilutata,* och för *autumnatas* förekomst i Nordeuropa sättes ett frågetecken. MEESS, hos SPULER, betraktar likaledes den nordiska arten som *dilutata,* BERGE—REBEL åter anser den nordiska arten vara *autumnata,* dock med tvekan: »Die rein nordischen Formen sind wohl auf ihre Artzugehörigkeit noch nicht vollständig geklärt». PROUT, hos SEITZ, anger däremot bestämt, att den nordiska arten är *autumnata,* men har dock på tal om *dilutata* en passus, där en liten smula tvivel röjes: »Das Material, das ich erhalten habe oder studierte von mehr nördlichen und östlichen Gegenden (Skandinavien, Russland, Vliassutai) hat sich fast stets als zu *autumnata* gehörig erwiesen. Ich habe indessen ein typisches ♀ von *dilutata,* das (mit Recht?) mit Nord-Finnland bezettelt ist.»

Själv har jag — låt vara på grundval av ett mycket knappt material — såväl i »Svenska insekter» som i Ent. Tidskr. 1923 anfört vår svenska art under namnet *Oporinia autumnata.* Då frågan emellertid

är av stcr insektgeografisk och därmed skogsentomologisk betydelse, och då jag från utländska entomologer fått förfrågningar, huruvida vi underkastat den förnyad prövning, har jag ansett det vara av intresse att närmare undersöka saken. Mitt material har utgjorts av ex. från södra Värmland, en ♂ från Uppland, som prof. TULLGREN haft vänligheten låta mig få undersöka, samt, vad som synes mig vara av det största intresse, ett större antal ex. från en härjning i Idre i norra Dalarna, vilka prof. TRÄGÅRDH godhetsfullt ställt till mitt förfogande. I alla dessa fall har det, särskilt genom undersökning av ♂:s koputationsorgan, till fullo ådagalagts, att vår töckniga fjällmätare är *Oporinia autumnata* BKH.

De båda arterna äro mycket lätta att åtskilja på analklaffarna,i det att dessa hcs *O. dilutata* SCHIFF. (och *christyi* PROUT) i undre kanten äro försedda med ett väl utbildat taggliknande utskott, som alldeles saknas hos *autumnata*. Hos PIERCE, »The genitalia of the group Geometridæ of the Lepidoptera of the British Islands», Liverpool 1914, pl. 25, finnas alla tre arternas kopulationsorgan avbildade. Hos *dilutata* äro dessutom antennerna något mera tydligt sågade och antennlederna bredare och jämförelsevis kortare än hos *autumnata*. Vingens grundfärg är hos *dilutata* något gulaktig, medan detta enl. PROUT aldrig skall vara fallet hos *autumnata*. Vingarnas teckning däremot är åtminstone hos hos *autumnata* så ytterligt variabel, att den, så vitt jag förstår, icke kan användas såsom artkaraktär.

Redan av THUNBERG's beskrivning (Ins. Suec. I, p. 14): »Anticæ [sc. alæ] supra cinereo-albidæ», synes framgå, att det är *autumnata*, som åsyftas. Detsamma är tydligt av AURIVILLIUS' uppgift om färgen (Nord. fjär. p. 245) och ännu mera därav, att i beskrivningen av hanorganet (såsom redan PETERSEN påpekat) ingenting nämnes om någon tagg på analklaffen.

I Norge benämnes arten alltjämt *Larentia dilutata*. Jag har emellertid ett av SPARRE SCHNEIDER vid Tromsö fångat ♂-ex., som är en typisk *O. autumnata*. Från Finland skriver till mig disponenten GRÖNBLOM (Tammerfors), att allt vad där träffats ända upp på Kola-halvön visat sig vara *O. autumnata*. Hur det är i Danmark känner jag icke, men av KLÖCKER's beskrivning (Danmarks Fauna: Sommerfugle IV) framgår, att också danska ex. ha askgrå grundfärg; att antennlederna hos ♂ anges som »meget korte», vilket i högre grad är fallet hos *dilutata* än hos *atumnata*, betyder måhända icke så mycket, då de även hos den sistnämnda äro obetydligt längre än sin bredd.

Den förste, som uttalat tvivel på att den nordeuropeiska arten vore *dilutata*, är, så vitt jag vet, PETERSEN, som redan i första upplagan av »Lepidopteren-Fauna von Estland», Reval 1902, visserligen (efter HUENE) anför en fyndnotis rörande *dilutata* men själv känner *autumnata* från Estland och norra Livland och skriver, att — »die Artverschiedenheiten beider Formen vorausgesetzt» — det synes honom tvivelaktigt, att

dilutata överhuvud taget förekommer inom området. I den i dagarna utkomna 2:dra uppl. av samma arbete skriver Petersen, att alla undersökta ex. från området, även det som i 1:sta uppl. benämndes *dilutata*, visat sig vara *autumnata*. Av intresse är, att arten inom Estland har att uppvisa även en »ins gelbliche ziehendes» aberration, något som annars ansetts karakteristiskt för *dilutata*. Skulle härmed Prout's finska ♀ möjligrn kunna förklaras?

Från Litauen anför Dampf (Horæ Soc. ent. Ross. 1908) endast *O. autumnata*, bestämd, så vida jag ej missförstår den ryska texten, på grund av kopulationsorganet. Äldre uppgifter om *dilutatas* förekomst i Nordtyskland måste anses osäkra; från senare år anföras dock *båda* arterna från Schleswig-Holstein av Warnecke (Die Geometridenfauna Schlesw.-Holst. Int. Ent. Zeitschr. 10, 1916—17) och från Berlinområdet av Closs och Hannemann (Syst. Verz. d. Grossschmett. d. Berliner Geb. Supplementa Entomologica, 5, 1917).

Med ovanstående har jag naturligtvis icke velat förneka möjligheten av att också den verkliga *dilutata* kan förekomma i Sverge. Och i själva verket föreligger också en uppgift av Orstadius (Ent. tidskr. 1915, p. 255), att båda arterna skola förekomma i Kronobergs län, *dilutata* mycket allmänt, *autumnata* tämligen allmänt. Vad som emellertid väcker en smula betänksamhet är, att här ab. *schneideri* Lpa anföres under *dilutata*, samt att det av författarens refererande rescnemang angående arternas olikhet icke klart framgår, huruvida de blivit bestämda genom undersökning av kopulationsorganen. En sådan undersökning särskilt av sydsvenska ex. vore dock mycket önskvärd.

Malmö maj 1924.